

HÜRREM VE MİHRÜMAH SULTANLARIN POLONYA KIRALI II. ZİGSMUND'A YAZDIKLARI MEKTUPLAR

NEJAT R. UÇTUM

Varşova Büyük Elçiliği Elçi Müsteşarı

Ö N S Ö Z

1976 — 1978 yıllarında Varşova'da Elçi - Müsteşar olarak görev yaptığım sıralarda Polonya kitaplıklarında Osmanlı - Türk tarihini ilgilendiren belgeler üzerinde araştırmalar yaparken başkentin AGAD (Archivum Glowne AKT Dawnych - Eski belgeler ana arşivi) isimli kuruluşunda, Osmanlı padişahları ile devlet adamlarının Polonya kırıllarına yolladıkları ferman ve nameler arasında, Kanuni Sultan Süleyman'ın nikâhlı eşi Hürrem Sultan ile Kızı Mihrümah Sultan'ın Lehistan Hükümdarı Zigmund August'a yazdıkları ikişer mektubun orijinallerinin mevcut olduğunu müşahade ettim.

Onaltıncı yüzyılda bir Osmanlı İmparatorunun zevcesinin yabancı bir kırılla muhaberede bulunmasının önemini ve Hürrem Sultan'ın Osmanlı Hanedanının taht ananelerini değiştirebilecek ve dolayısıyla Cihan İmparatorluğunun kaderi üzerinde tesirli rol oynayacak ölçüde kocası üzerinde etkili olmasını gözönünde bulundurarak bu mektupların orijinallerinden çekilmiş fotokopilerini Türk kamuoyunun bilgisine sunmakta büyük fayda mülahaze ettim.

Bu çalışma, bu arzunun bir mahsulüdür.

BİRİNCİ BÖLÜM

HÜRREM SULTAN

Kanuni Sultan Süleyman'ın en sevgili cariyesi, daha sonra da nikâhlı karısı olan Hürrem Sultan'ın asıl ismi ile, milliyeti ve ne şekilde Osmanlı sarayına geldiği hususunda çeşitli söylentiler vardır.

Bazı rivayetlere göre asıl adı (Roxelane) olan, ancak bir kısım garp eserlerinde (Rossa), (Roza), (Rozanna)¹ isimleriyle anılan Hürrem Sultan, Yavuz Sultan Selim devrinde Kırım Türklerinin Ukrayna ve Galiçya dolaylarına yaptıkları akınlar sırasında esir alınmış ve Osmanlı sarayına getirilmiş cariyeler arasında yer almakta idi. Saraydaki ilk yılları hakkında fazla bilgi sahibi olmadığımız bu cariyeye, büyük bir ihtimalle daima şen ve mütebessim olmasından² dolayı Hürrem veya Âli'nin ifade ettiği gibi Hürrem Şah³ ismi verilmiş; Roxelane, daha sonra zekâsı, cazibesi ve cerbezesi ile Kanuni'nin birinci gözdesi mertebesine yükselmiştir. Pietro Brogadino onun "güzel değil, fakat şirin ve cazibeli" bir genç kadın olduğunu belirtir^{4 a-b} İsmail Hami Danişmend'e göre de Hürrem, güzelliğinden ziyade cazibesiyle Kanuni'nin gözüne girmiştir^{5a}.

Roxelane Osmanlı Sarayında dikkati çektiği sıralarda Padişahın birinci gözdesi Şehzade Mustafa'nın annesi Gülbahar Hatun idi^{5b}. Hürrem ile Gülbahar arasında zamanla şiddetli bir geçimsizlik yer almış ve iki kadın birbirleriyle devamlı şekilde mücadeleye girişmişlerdir. Bir defasında Gülbahar Hürrem'e ağır hakarete bulunmuş ve hatta kendisini tokatlayacak ve yüzünü tırmalayacak kadar tecavüzünü ileri götürmüştü⁶. Olaya kısmen tanık olan Kanuni bunun üzerine Gülbahar Hatun'u Sancak Beyi olan oğlu Şehzade Mustafa'nın yanına Manisa'ya göndermiş⁷, Hürrem Sultanı da, büyük bir ihtimalle onun arzusu ve ısrarları üzerine⁸ nikâhı altına almıştı⁹. Avrupalı yazarlar arasında bu olaya büyük önem veren

¹ Aşağıda 31-33 - No. notlara bakılması

² R. B. Merrimon - Soliman The Magnificent 1520-1566 - Harward 1944, S. 183

³ Âli. Küh-ül-Ahbar - Univ Kutup. 5954/341

⁴ a) Piétro Brogadino - Marini Sanuto XLI "giovina non bella, ma grassiada"

b) Cazip ve zeki... Yılmaz Öztuna - Türkiye Tarihi C. 6 S. 163

^{5a} İsmail Hami Danişmend. Osmanlı Tarihi Kronolojisi C. 2 S. 187

^{5b} Enver Behnan Şapolyo'ya göre Mihridevran Hatun - Osmanlı Sultanları Tarihi s. 163

⁶ Ahmet Refik - Kadınlar Saltanatı S. 51

⁷ E. Albieri - Relazione degli Ambasciatori veneti III Seri. I. S. 74

⁸ Arthur Thomas, Sieur d'Emby, Continuation de l'Histoire des Turcs, S. 616

⁹ Ali, Kühülâhbar'da "Taht-ı nikâhı Padişahı" ibaresini kullanır Bk. 40 No. Not, 41 No. Not-27 nolu not.

Alman Büyükelçisi Ogier Ghislain Busbecq, Hürrem Sultan'ın Kanuni'ye büyü yaptığını iddia edecek kadar ileri gitmiştir¹⁰. Müellife göre Kanuni bu kadını o kadar seviyordu ki, ona meşru bir zevce payesi vermiş ve cihaz yapmıştı. Türkler arasında bu meşru bir izdivaca alamettir¹¹.

Hürrem Sultan'ın Kanuni üzerinde büyük bir nüfuz ve hakimiyet kurmayı başardığı, ve Osmanlı Hükümdarının bütün sevgisini bu gözdesine tahsis ettiği bir gerçektir¹². Gülbahar ise, Kanuni üzerinde büyük nüfuz sahibi olan Valide Hafsa Sultan'ın 4 Ramazan 940 (19 Mart 1534) tarihinde ölmesinden sonra¹³ Hürrem'in ısrarı üzerine İstanbul'dan uzaklaştırılmıştır. Venedik Balyozlarından Daniéllo Ludovici 988'de (1580) Bursa'da ölen Gülbaharın 1534 de Manisa'da bulunduğunu teyit etmektedir¹⁴. Hafsa Sultan'ın ölümü Osmanlı saraylarında Kadınlar Saltanatının başlangıcı sayılabilir¹⁵.

Hürrem Sultan'ın bundan sonraki en büyük meşgalesi, Gülbahar'ın oğlu olan ve Osmanlı tahtı veliahtlığına en fazla hak kazanan Şehzade Mustafa'yı gözden düşürerek yerine kendi çocuklarından birini namzed göstermek için elinden gelen bütün gayretleri sarfa inhisar eylemiştir. Bu arada Şehzade Mustafa lehinde olan Sadrazam Damat İbrahim Paşa'nın (makbul ve maktul) Kanuni'nin İrakeyn seferinden dönüşünde düşürülmesinde ve idamında büyük rol oynamış¹⁶, daha sonra da kızı Mihrümah Sultan'ın zevci, eski Diyarbekir Beylerbeyi olup Hadım Süleyman Paşa'nın yerine sadarete getirilen, Busbecq'in ifadesiyle "son derece hasis ve eski bir domuz çobanı" olan¹⁷ Rüstem Paşa ile birlikte hareket ederek, sırf veliahtlık yolunu açık tutmak maksadiyle Gülbahar Hatun'un oğlu Şehzade Mustafa'nın öldürülmesinde döndürülen entrikalara da büyük ölçüde

¹⁰ Busbecq - Türk mektupları Hüseyin Cahit tercümesi S. 44 ve 103

¹¹ Busbecq - Aynı eser. S. 42

¹² E. Albieri - Adı geçen eser - III. Seri S. 101

¹³ a) İ. H. "Danışmend - Adı geçen eser C. 2 - S. 162

b) Peçevi - Cilt 1 - S. 172

¹⁴ E. Albieri - Adı geçen eser I. Seri S. 10

¹⁵ I. H. Danışmend - Adı geçen eser C. 2 S. 187

¹⁶ a) Hammer, Histoire de L'empire Ottoman, Türkçe tercüme V. 323

b) Itineraire de Jerome - Maurand Paris 1901 S. 232

c) Jean Chesneau Le Voyage de Monsiur d'Aramon Paris 1887

¹⁷ Busbecq - Aynı eser S. 142

karışmıştır¹⁸. Bu olay hoşnutsuzluğa sebep olmuş, Rüstem Paşa sadareten azledilerek yerine Veziri - Sâni Ahmet Paşa getirilmiş, Ahmet Paşa iki sene sonra yine Hürrem Sultan'ın tesiri ile katledilerek sadaret tekrar damat Rüstem Paşa'ya iade olunmuştur¹⁹. Hürrem Sultan bu suretle bir şehzade ile iki sadrazamın idamlarında en etkin rolü oynamış bulunmaktadır.

Hürrem Sultan'ın, Mehmed (1521) Selim (1524) Bayezid (1525) ve Cihangir (1531) isimli dört erkek²⁰, ayrıca Mihrümah isimli bir kız evladı dünyaya gelmiştir. Hürrem Sultan'ın Kanuni'den ilk çocuğu olan Şehzade Mehmed'i Hükümdarın tahta çıkmasından bir yıl sonra dünyaya getirdiği anlaşılmaktadır. İsmail Hami Danişmend bu çocukların Hürrem'den doğduklarını bir rivayet olarak kaydeder²¹, ancak bunun rivayetlerin en kuvvetlisi olduğunu da yazısına ekler²².

Kanuni'nin sevgili gözdesi Hürrem Sultan'a gönülden ve büyük bir bağlılığı olduğu şüphe götürmez. Muhibbî mahlası ile yazdığı aşağıdaki şiir bunun en mükemmel kanıtlarından birini teşkil etmektedir:

Celis'i Halvetim, varım, habibim, mâhi tâbânım!
Enisi mahremim, varım, güzeller şahı sultanım!

Hayatım, hâsıl-ı ömrüm, şarabı kevserim, adnım!
Baharım, behçetim, ruzum, nigârım, vird-i handanım!

Neşatım, işretim, bezmim, çeragım, neyyirim, şem'im!
Turunc-u nar-ü narencim benim, şem-i şebistanım!

Nebatım, sükkerim, gencim, cihan içinde bi rencim!
Azizim, Yusufum, varım, gönül Mısırındaki Hânım!

Stanbulum, Karamanım, diyar-ı milket-i Rumum!
Bedehşan ü Kıpçağım ü Bağdadım, Horasanım!

¹⁸ Sahayif-ül - Ahbar III. 502

¹⁹ Âli - adı geçen eser

²⁰ Kanuninin üçüncü eşi Gülfem Hatun idi.

Hükümdarın diğer çocukları şunlardır:

Şehzade Murad, Şehzade Mahmud, Şehzade Abdullah (Zuhuri Danişman-Osmanlı Padişahları) serisi 10, 435)

²¹ I. H. Danişmend - adı geçen eser C. 2-S. 187

²² I. H. Danişmend - adı geçen eser C. 2 - S. 361

Saçı varım, kaşı yayım, gözü pürfitne bimarım!
Ölürsem boynuna kanım, medet hey nâ müselmanım!

Kapunda çünkü meddahım, seni methiderüm daim!
Yürek pür gam, gözüm pür nem, Muhibbiyim, hoş halim!

Kanuni Macaristan'dan yolladığı bir mektupta Hürrem'e şu şekilde hitap ediyor:

“Sana hasretim Hürrem. Rüyalarımnda sen, yalnız sen varsın” diyor; mektubunu şu mısralarla süslüyordu:

Başımın artar sudai, çek elin benden tabib,
Haste-i aşkım, müfit olmaz devalar başıma,
Vereliden Ey Muhibbi bir saçı Leylaya dil,
Olmuşum Mecnun sıfat, kuşlar yuvalar başıma.

Hürrem Sultan ise bir taraftan Padişahın en önemli muavini olarak devlet işlerine koşarken, diğer yandan Osmanlı Hükümdarına içten bir sevgi ile bağlanmış ve Padişahın savaşlar dolayısıyla İstanbul'dan uzak bulunduğu devirlerde bu duygularını kendisine yazdığı mektuplarda içten bir samimiyetle dile getirmiştir.

Mohaç seferi sırasında yazdığı bir mektupta Hürrem Sultan Kanuni'ye şu cümlelerle hitap etmektedir: “Benim Sultanım, Can-ı gönülden sevgili Şahım ve ruhu revanım”, “Ben cariyenizi hâkdan refi buyurdunuz”²³. Kanuni Sultan Süleyman İrakeyn Seferi sırasında kış mevsimini Halep'de geçirirken Hürrem Sultan'dan aldığı bir mektupta, aşk ve muhabbetinin teyit ve tasvir edildiğini görmüş; bütün zamanının hüznü ve melâl içinde geçtiğini öğrenmiş ve bu hasretin “Ta Hak Tealâ bana mübarek cemalini göstereyin” cümlesiyle ifadesini bulduğunu tesbit eylemişti²⁴.

Avlonya seferi sırasında Padişaha yolladığı mektupta ise Hürrem Sultan aynı zamanda Hükümdarın en mahrem müşaviri olduğunu da kanıtlamakta, İstanbul'daki salgın hastalıklar hakkında bilgi vermekte, askerî duruma ait açıklamalar geciktikçe şehirde türlü şayialar çıktığını bildirmekte, “. . . . ola ki gelmeye, âlem gulguleye gelir, türlü türlü sözler söylenir” demekte ve arkasından da “Ben

²³ Topkapı Saray Arşivi No. 5926

²⁴ Topkapı Saray Arşivi No. 5038

kendi nefsim için istiyorum sanmayınız” cümlesini ilâve etmektedir. İrakeyn Seferi sırasında da Hürrem Sultan Padişaha siyasi mahiyette, devlet işleri ile ilgili haberler göndermiştir²⁵.

Haseki²⁶ Hürrem Sultan son yıllarını hastalıklarla geçirmiş; Padişahla beraber bulunduğu Edirne’de hastalığı artmış, 965 yılı Cemaziyelâhir ayında (1558 Nisan sonları) İstanbul’a döndükleri vakit, Kanununin bu gözde ve nikâhlı²⁷ zevcesi vefat etmiş²⁸ ve Süleymaniye Camii yanına defnedilmiştir.

Hürrem Sultan hayatının son yıllarında kendini hayır işlerine vakfetmiş; sağlığında iken Haseki semtinde cami, şadırvan, imaret, medrese, darüşşifa ve mektep yaptırmış; Kanuni de kendisi için Mekke ve Medine de imarethaneler; Edirne de kervansaray, cami, imaret,

²⁵ Topkapı Saray Arşivi No. 6036

²⁶ Haseki Hükümdarın hizmetine ayrılmış kişilere verilen genel isimdir. Buradaki manası, Hükümdarın yatağına kabul edilen kadınlardan bir kısmına verilen ünvanlardan biridir. Çocuğu olan Hünkâr Hasekisine Haseki Sultan ismi de verilirdi. Osmanlı Sarayına alınan veya hediye edilen cariyeler ilkin (Acemi) sonra (Kalfa) daha sonra (Hazinedar) olurlar; bu mertebelere geçme sırasında Padişahın teveccühüne mazhar olanlar (Haseki) ünvanını alırlardı.

Hasekilerden altı veya yedi tanesi diğerlerinin üstünde gelirdi. Bunlara (Kadın) tabir edilir; maiyetlerine nedimeler ve emirlerine daireler verilirdi. (Mehmet Zeki Pakalın. Osmanlı Deyimleri ve Terimleri sözlüğü C. 1 - S. 752/53)

²⁷ Busbecq’e göre (adı geçen eser S. 42-43) Sultan I. Bayezid’in Timurlenge mağlub olduğu 1402 Ankara Savaşı sonunda Mogol Hakanının Osmanlı Hükümdarının zevcesi Sırp Prensesi Maria Despina’nın kocasının gözleri önünde “maruz kaldığı tecavüzler kadar ağır ve zillet verici hakaretlerden” sonra Saray’da nikâh sistemi artık bir usul olmaktan çıkmıştı. Müellife göre Türkler cariyeye ve müstefreşelerden doğmuş çocuklarını nikâhlı kadınlardan doğmuş çocuklardan ayırmaz, onlara da aynı miras hakkını verirlerdi.

Nikâh’dan vazgeçilmesinin başka bir sebebi de cariyelerin genellikle asıl ve nesilleri malum olmayan güzel, fettan ve işvebaz kadınlardan müteşekkil olması idi. Bunların Hükümdara nikâh edilmesi bir bakımdan da Sarayın gururuna aykırı görülüyordu. Valide Sultanlar bile nikâhsızdı.

Hükümdarların yerli ailelerden kız almamak yolunu seçmelerinin diğer bir sebebini de Saray esrarının dışarıya sızmasını önlemek arzusuna bağlamak mümkündür.

İkinci Osman’la Sultan İbrahim de nikâhla zevce almışlarsa da bu âdet yerleşmemiş, ikinci Abdülhamid’e kadar böyle devam etmiştir.

Kadın efendi ünvanı bu hükümdardan sonra nikâhlı hasekilere verilen ünvan-
dır.

²⁸ Tevârihi Âl-i Osman (Rüstem Paşa Tarihi) Üniversite Kütüphanesi T.Y. No. 2438 S. 286

çeşme; Cisir Mustafapaşa'da kervansaray, cami, imaret inşa ettirmiştir. Bu hayratın giderlerini karşılamak üzere de Kanuni zevcesi emrine çok zengin vakıflar ve temlikler de meydana getirmiştir²⁹.

Kanuni, Hürrem Sultan'ın ölümünden sonra da onun ruhuna hayırlar yapmakta devam etti. 968 de Mısır hazinesinden Mekke ve Medine fukara ve ulemasına dağıtılan 3000 altın bunun en geçerli bir kanıtıdır³⁰. Haseki Sultan evkafı 17. asırda bile önemli zenginliğini muhafaza etmekte idi.

* * *

16. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğunun en önemli kadını olan Hürrem Sultan'ın milliyeti ve ismi hakkında da çeşitli iddialar vardır. Bu iddialara göre Hürrem'in İtalyan, Fransız, Leh, Rus veya Çerkes asıllı olması ihtimal dahilindedir. İtalyan, Fransız ve Çerkes'lik söylentileri ciddi bir esasa dayanmamakta ise de³¹ Rus veya Leh olduğunu belirten köklü delillerin varlığı sözkonusu edilebilir.

Hürrem'in milliyetini araştıran bazı tarihçilere göre asıl ismi (Rossa - Roza)³² veya (Rosanna)³³ veya sadece Rossa³⁴ olan Hürrem Rus ırkındandır³⁵. Bunlar, kendisine Avrupalılarca Rus kadını manasına gelen, belki de eskiden Rusya'da yaşayan aynı isimdeki kabileye telmihan Roxelane adının verildiğini ifade etmektedir³⁶. Fransız olduğu iddiasının da bu isimden kanıtlandığı zannedilmektedir^{37a}.

Hammer'e göre^{37b} Hürrem, Galiçya'da Liba nehri üzerindeki Rogatina (Rohatyn) kasabası halkındandır ve fakir bir papazın

²⁹ Tafsilat için bk. Topkapı Arşivi 765-7702

³⁰ Ahmet Refik - Hürrem Sultan'ın son seneleri - Yeni Mecmua - 1918. Sayı 32 S. 108

³¹ İsmail Hami Danişmend - İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi C. 2 S. 187

³² Jerome Maurond S. 232

³³ a) Busbecq - Vier Briefe aus der Turkei - Erlangen 1976 S. 81

b) İ. H. Danişmend. C. 2 S. 187 a. g. e.

³⁴ Pietro Brogadino - Martin Sanuto XLI

³⁵ a) Venedik Balyozu Danielle Ludovici'nin görüşü. E. Albin a. g. e. III.

Seri I-28

b) Enver Behnan Şapolyo - Osmanlı Sultanları Tarihi (Kanuni bölümü)

c) Theophile Lavallée - Histoire de l'Empire Ottoman Paris 1855 S. 242

³⁶ Muraviadan naklen Jorga (GOR) II. S. 347

³⁷ a) T. Lavallée a. g. e. S. 242

b) Hammer a. g. e. eser Türkçe tercümei V. 323

kızıdır. T. Yılmaz Öztuna ve Zuhuri Danişman'a göre asıl ismi Alexandra Lisovska'dır, Lehistan'ın Rutunya eyaletinde Rabatyn şehrinde doğmuştur.

Öztuna, Hürrem'in Ukran ırkından olduğunu iddia eder³⁸.

İsmail Hami Danişmend'e göre de Hürrem Sultan'ın Polonya asıllı olması ihtimali daha kuvvetlidir. Ona göre Roxelane'in babası Marsigli isimli bir piskopostur³⁹.

M. J. M. Jouarrin et M. Jules Van Graver, Hürrem'in milliyetinden bahsetmez; sadece cariye olduğundan, sonra gözde zevcelik (épouse favorite)⁴⁰ payesine yükseldiğinden söz eder; ancak Şehzade Mustafa ile Vezir İbrahim ve Ahmed Paşaların ölümünden sorumlu olduğunu tebaruz ettirirler⁴¹.

Konu ile ilgili diğer referans eserleri kitaplıklarda bulunabilir⁴².

İKİNCİ BÖLÜM

MİHRÜMAH SULTAN

Mihrümah Sultan Kanuni Sultan Süleyman'ın Haseki Hürrem Sultan'dan olan yegâne kızıdır; aynı zamanda Sadrazam Rüstem Paşa'nın zevcesidir. İsmi bazı tarihçilerce Mihrimah⁴³, bazılarınca

³⁸ a) Z. Danişman - Osmanlı Padişahları dizisi. 11-496

b) Yılmaz Öztuna Türkiye Tarihi C. 6 S. 182

³⁹ İ. H. Danişmend A. g. e. 2-187

⁴⁰ Theophile Lavalée (épouse legitime - meşru zevce) tabirini kullanmıştır. A. g. e. S. 242

⁴¹ L'Univers - Histoire et description de tous les peuples. C. 9 - La Turquie S. 148

⁴² Ph. du Fresne - Canaye Le Voyage de Levant Paris 1897 - S. 312

— J. Chesneau Le Voyage de Mon. d'Aramon Paris 1887 - XIX - 59

— Artur Thomas Continuation de l'Histoire des Turcs - Paris 1662

— Ord. Prof. Enver Ziya Karal - Osmanlı tarihi - Ankara, 1961

— İsmail Hakkı Uzunçarşılı. Osmanlı Tarihi Ank. 1951-1954 III. Kıs. 1-2

— Ahmet Refik. Kadınlar Saltanatı İst. 1332 S. 65...78

— Çagatay Uluçay. Haremde mektuplar İst. 1956

— M. Tayyib Gökbilgin. İslâm Ansiklopedisi Cilt 5/1 S. 593/596

⁴³ a) Hammer - Histoire de l'Empire Ottoman VI

b) İsmail H. Danişmend - A. g. e. C. 2 S. 107

Mihrümah⁴⁴, diğerlerince ise Mihrmah⁴⁵ şeklinde yazılmaktadır. Mihr güneş, Mah ise ay manasına geldiğinden kanımızca en uygun telaffuz şekli güneş ve ay manasına gelen Mihrümah tarzı olmalıdır. Aksi telaffuzlar ismin kavramını anlamsız hale getirebilir.

Mihrümah Sultan'ın doğum tarihi kesin olarak belli değildir. Ancak 1539 da evlendiği gözönünde tutulursa Kanuni'nin cülusundan 2 sene sonra doğduğu tahmin edilebilir. (1522)

Kanuni kızını, güzel olmamakla beraber dirayetli ve muktedir⁴⁶ bir kimse olan ve Hırvat asıllı olup Baş İmrahor'luktan Diyarbekir Valiliğine atanan Rüstem Paşa⁴⁷ ile 1539 senesi ikinci teşrinin 11-16 günleri arasında evlendirmiş; aynı tarihte Gülbahar'dan olan oğlu Şehzade Mustafa ile Hürrem'den doğan çocukları Şehzade Mehmet ve Şehzade Selim'i de sünnet ettirmiştir.

Kanuni biricik kızını çok sever ve her isteğini yerine getirirdi. Hürrem Sultan kocasının bu zayıf yanını çok iyi değerlendirir ve Kanuni'den istediği şeyleri yaptırmak için ara sıra kızının ismini kullanırdı. Mektuplarından birinde bir arzusunu yerine getirmek için (Mihrümah'ın yüzü suyuna) cümlesini kullanması bu iddianın açık bir kanıtıdır⁴⁸. Mihrümah Sultanın da Kanuni'nin yaşlılık devrelerinde annesi Hürrem Sultan ile birlikte Hükümdar üzerinde

- 44 a) Âli - Kühühlahbar - Ün. Kitaplığı T. 5959 - S. 240
 b) Kara Çelebi Zade Abdülaziz. Ravzatülahrar - 443-458
 c) Peçevi, Tarih I-40
 45 a) Gerbach - Tage Buch - Frankfurt 1674-5449
 b) Zuhuri Danışman - a. g. e. C. 10 S. 435
 46 a) Peçevi I-26.
 b) Zeki ve tesirli şahsiyet - Yılmaz Öztuna a. g. e. C. 6 S. 182

17 Rüstem Paşa'nın cüzzamlı olduğu rivayetlerinin çıkması üzerine Kanuni konuyu eleştirmiş ve mutemetlerinden birini bu işle görevlendirmişti. Mutemed, Paşanın elbiseleri arasında bir bit bulunca o zamanın inanışlarına göre, cüzzam- lıda bite rastlanamayacağından, Rüstem bu ithamdan kurtulmuş ve Kanuniye damad olmuştur. Rüstem Paşa'nın iki defa Sadrazamlığa getirildiği bilinmektedir. Kendisini sevmeyenler bit hadisesine telmihan aşağıdaki hiciv katasını yazmış- lardır:

Olacak bir kişinin bahtı kavi, talii yar,
 Kehlesi dahi mahallinde anın işe yarar

Feridun Fazıl Tülbentçi
 Hürrem Sultan S. 268

48 C. Uluçay - Osmanlı Sultanlarının Aşk Mektupları İst. 1956 S. 43

çok müessir olduğu anlaşılmaktadır. Şehzade Mustafa'nın idam edilmesi ve kocası Rüstem Paşa'nın ikinci defa sedarete getirilmesi bu faaliyetleri arasında sayılabilir ⁴⁹.

Mihrümah Şehzade Bayezid'in veliahd olmasını istiyordu. Ancak Bayezid'le Selim arasında saltanat kavgaları olmuş, Bayezid yenilerek Şah Tahmasb'ın yanına İran'a kaçmış ve orada Selim'in adamları tarafından dört çocuğu ile birlikte idam ettirilmiştir. Bu hadiseden sonra Mihrümah'ın yeri biraz sarsılmışsa da, kendi kesesinden kadirgalar hazırlayarak babasını Malta Seferine teşvik etmekten geri kalmamıştır ⁵⁰. Mihrümah, Bayezid'in veliahtlığını desteklemekle beraber kardeşi Şehzade Selim ile de arasını bozmamış; Selim tahta çıkınca ⁵¹ derhal ziyaretine koşarak, âcil ihtiyaçları için ona 50.000 altın borç vermiştir ^{52a}.

Mihrümah sultanın ölüm tarihi de tarihçiler arasında anlaşmazlık konusu teşkil eder. Kara Çelebi Zade bu konuda Zilkade 948 ^{52b} tarihini vermişse de, Gerlach 25 Kânunusani 1578 gününü öne sürmektedir ⁵³.

Mihrümah Sultan Osmanlı sarayında saltanat mücadelelerinde tatsız bir rol oynamıştır. Ancak devrin en muhteşem İmparatorunun sevgili kızı olmanın verdiği mevkiini de her haliyle doldurarak tarihe geçmeğe hak kazanmış bir şahsiyeti vardır. (Ali - Pecevi) ⁵⁴

⁴⁹ Solak Zade, Tarih S. 534

⁵⁰ Hammer, Türkçe çevirisi VI-101

⁵¹ Osmanlı tahtına 11 inci Padişah sıfatı ile oturan İkinci Selim İmparatorluk geleneklerinde yeni bir devir açmıştır. O zamana kadar, Oğuz Kanununun bir geleneği olarak, Hakan olmak için mutlaka Tekin (babası Türk Şehzade) babadan ve İnal (anası Türk olan Hakan kızı) anadan doğmuş olmak gerekiyordu. Osmanlılar da bu sistemi kabul etmişti. Hakan'ın anasının ünvanı (Hatun), lakabı (Türkân) idi. Ancak Kanuni Hürreme olan aşkı yüzünden, bir ihanet neticesi suçlu gördüğü İnal Gülbahar Hatun'dan olan oğlu Şehzade Mustafa'yı boğdurtmuş; Roksalan'dan doğma oğlu Selim'i Oğuzlardan beri gelen gelenekleri bozarak Veliht ilan etmişti. (Enver B. Şapolyo - a.g.e. S. 163) Kanuni'den Birinci Ahmed'e kadar Padişah Kadınları Hıristiyan Cariyelerden seçilir ve bunlara (Sultan) denilirdi. Bu devirde büyük Padişah çıkmamıştır. Birinci Ahmed'den sonra Padişahlar Müslüman Gürcü ve Çerkez kızları almağa başladılar. (Enver B. Şapolyo a.g.e. S. 11-12)

⁵² a) Selaniki - Tarih. S. 57

b) Aynı eser S. 458

⁵³ Aynı eser S. 449

⁵⁴ Adı geçen eserler

Gerlach, Sultan'ın çok zengin olduğunu ve günlük gelirinin 2.000 dukayı bulduğunu tahmin etmektedir⁵⁵. Sultan bu serveti hayır işlerine tahsis etmiştir. İstanbul'da Edirne kapıda tek minareli bir camii, ayrıca bir çeşmesi, medresesi, bir hamamı; Üsküdar'da iki minareli bir camii, bir çeşmesi, bir mihmansarayını vardır. Bu misafirhanede üçer gün kalacak yolculara ikişer öğün yemek, mum ve hayvan yemi verilirdi⁵⁶. Mekke'de, Ayn Zübeyde su yollarını da kendisi tamir ettirmiştir. Bu su yollarının inşa ettirilmemesi halinde Mekke halkının hicrete bile mecbur kalabileceği söylenmektedir⁵⁷.

Mihrümah Sultan'ın Rüstem Paşa'dan Hümaşah Ayşe Hanım Sultan isimli bir kızı ile 20 ve 30 yaşlarında ölen iki oğlu dünyaya geldi⁵⁸. Hümaşah Sultan Sadrazam Semiz Ahmet Paşa ile evlenmiş ve bu izdivaçtan üç çocukları doğmuştur: Osman, Mustafa, Abdurrahman⁵⁹. Sadrazam Mehmet Paşa Mihrümah'ın Abdurrahman Bey'den gelen torunudur. Osmanlı tarihinde Mihrümah ismini taşıyan diğer sultanlar şunlardır:

- a) Üçüncü Murad'ın kızı olup İmrahor Ahmed Paşa ile evlenen sultan.
- b) İkinci Mustafa'nın 1155 de doğup 1177 de ölen kızı.
- c) İkinci Mahmud'un Bursalı Samet Paşa ile evlenen kızı⁶⁰.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KANUNİ DEVRİNDE

OSMANLI - POLONYA MÜNASEBETLERİ

10. Osmanlı Padişahı Kanuni Sultan Süleyman 1520 senesinde babası Yavuz Sultan Selim'in ölümü üzerine tahta oturmuş, zafer ve muvaffakiyetlerle dolu gerçekten muhteşem bir hayat sürdürdükten, bu

⁵⁵ Adı geçen eser S. 266

⁵⁶ Evliya Çelebi I. 475

⁵⁷ Eyüp Sabri, Mir'at-el - Haremeyin Mir'at-El - Mekke İst. 1301 S. 748-756

⁵⁸ Mehmed Süreyya, Sicilli Osmanî I-83

⁵⁹ a) Mehmet Süreyya Sicilli Osmanî I-202

b) A. D. Alderson The Structure of the Ottoman Dynasty - Oxford 1956

Series XXX

⁶⁰ a) Tafsilat için bk. yukarıdaki fihrist

b) M. Cavid Baysun, İslâm Ansiklopedisi Mihrümah Sultan maddesi.

C. 8 S. 307-308

arada başarıdan başarıya koşup Türk Cihan İmparatorluğunu kurduktan sonra 1566 yılında vefat etmiştir.

Kanuni'nin Osmanlı Hükümdarı olduğu tarihte Polonya tahtında 1506 senesindenberi Kral birinci Zigmund (Sigmund le vieux) oturmaktadır. Birinci Zigmund 1548 de vefat edince yerine oğlu Zigmund August geçmiştir. Gerek Hürrem Sultan'ın, gerekse kızı Mihrümah Sultanın dördüncü bölümde bahis konusu edilen mektuplarından birer adedi Zigmund - August'a tahta çıkışı vesilesiyle gönderilmiş tebriknamelerdir.

Kanuni devrinde Osmanlı - Lehistan münasebetleri, imzalayanlar arasında Polonya'nın da bulunduğu 1503 tarihli anlaşma gereğince, sınır boylarındaki ufak çaplı bazı çatışmalar dışında, geniş kapsamı ile barış içinde geçmişti.

16 ncı yüzyıl boyunca artık iki devlet birbirine muhtaç olduklarının anlayışı içindedirler. İyi geçinmek iki ülkenin de milli çıkarlarının temel bir icabıdır. Bir taraftan Lehistan, Ruslar ve Tatarlardan çekinmekte; öte yandan Osmanlı İmparatorluğu Polonya'nın katılması halinde Germanyaya Devletinin tehlikeli derecede kuvvetlenebileceği kaygusu içinde yaşamaktadır. Kanuni daha ziyade seferlerini Macaristan üzerine tevcih etmiş; Lehistan'a karşı barışçı bir tutum takınarak bu devleti tarafsız bir hale getirmek politikasını takip eylemiştir.

1525 de Kral Zigmund ile eski mütareke altı yıl için uzatıldıktan sonra iki devlet arasında çok canlı bir diplomasi trafiği başlamış bulunuyor. Bu diplomasi faaliyetleri aradaki anlaşmazlıkların kısa zamanda çözümlenmesine zemin hazırlamıştır.

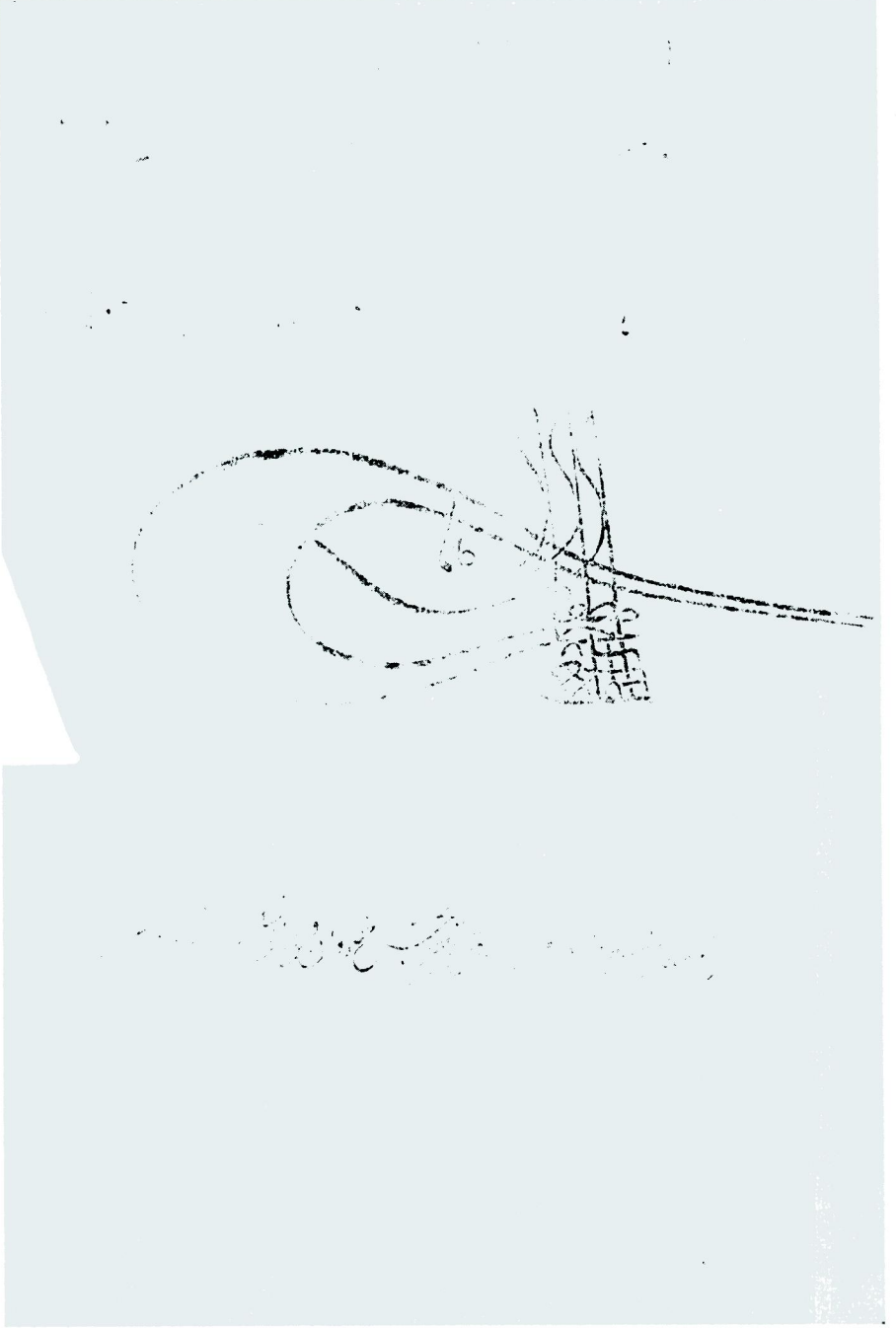
Kanuni döneminin ikinci yarısında Leh elçilerinin hemen her yıl İstanbul'a geldikleri görülmektedir. Bunlar özellikle aşağıdaki sorunları çözüm yoluna bağlamakta idiler:

- a) Tutsakların geri verilmesi,
- b) Akınlar yüzünden karşılıklı şikâyetler,
- c) Sınır boylarındaki otlaklar sorunu,
- d) Eski barış anlaşmalarının yenilenmesi.

Kanuni'nin Polonya'ya karşı izlediği bu politikada Hürrem Sultan'ın büyük payı olduğu şüphesizdir⁶¹.

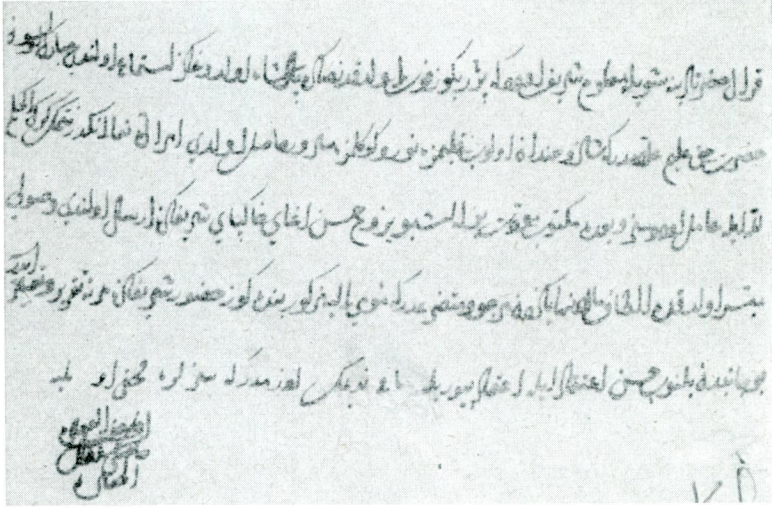
⁶¹ Prof. Bekir Sıtkı Baykal, Tarih boyunca Türk - Polonya ilişkileri başlıklı konferans

Nejat R. Uçlum

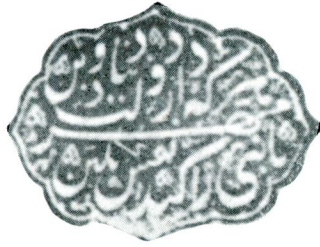

Belge 2 — Kanuni Sultan Süleyman'ın Polonya Kralı Zigmund August'a yazdığı mektup. (Cemaziyelevvel 934)

Handwritten text in Ottoman Turkish script, likely a continuation of a document. The text is written in a cursive style and is mostly illegible due to fading and blurring. Some faint words and phrases are visible, such as "Bismillahirrahmanirrahim" at the beginning and "Vesadur" in the middle. The text is arranged in several lines, with some lines being more prominent than others.

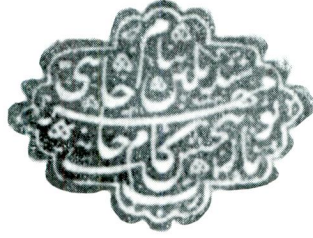
Belge 3 — Hürrem Sultan'dan Polonya Kralı'na mektup.

Belge 4 — Hürrem Sultan'ın mührü.

والصغر الذي جعله شريفاً له ان تكون في حق من استأجره له في نفسه ان لا تغد بروك اننا قد انالنا اليك اجورنا باليد العظيمة
بجزاه الضيق من سائر اهل الدين بزير المظلمة لخالق اولاد من قطينة بهيوت اور حاصل اولدي وبقنا عتقنا انك من صاحب
لسبورا فيور فعا بغيره من ربيع من اغان كنور حبتن ولد حاكمي شريفان في اولاد من ربيع وبتورا اولاد من
مالك منها باكون روجو وبتورا عدركا في كايا شريفان اولاد من ربيع حاكمي حبيب بروجانباكون ربيع وبتورا غنايت اولاد
برال اعمار
ووليعا
وعمت عروولت قانع

Belge 5 — Mihrumah Sultan'ın Polonya Kralı'na yazdığı mektup.

Belge 6 — Mihrumah Sultan'ın mührü.

الفیاض الیوم بکرمی بالیام بسور و سب کو بود سب لیسور و موضع انوی و بود که نیست تا کار اول و چون اولد قس
 زوار عتار اندر کافا انور مولد و سب کو بود سب لیسور و موضع انوی و بود که نیست تا کار اول و چون اولد قس
 نده مر سب کو بود سب لیسور و موضع انوی و بود که نیست تا کار اول و چون اولد قس
 و حسن فوی سب کو بود سب لیسور و موضع انوی و بود که نیست تا کار اول و چون اولد قس
 عا بلر نوبت کله رانوی کله فو درانی من بر ایدر ایدر و درانی است و الله انین بر فو ان ان ایدر و عو ان
 عزت عو دران کله سب کو بود سب لیسور و موضع انوی و بود که نیست تا کار اول و چون اولد قس
 بیراه ایشله و در مصور ایچ کله سب کو بود سب لیسور و موضع انوی و بود که نیست تا کار اول و چون اولد قس
 استور سب کو بود سب لیسور و موضع انوی و بود که نیست تا کار اول و چون اولد قس
 بیهم سب کو بود سب لیسور و موضع انوی و بود که نیست تا کار اول و چون اولد قس
 بیهم سب کو بود سب لیسور و موضع انوی و بود که نیست تا کار اول و چون اولد قس

بیهم سب کو بود سب لیسور و موضع انوی و بود که نیست تا کار اول و چون اولد قس

الموم العاصم
 حاجی کمال
 ۲

Belge 7 -- Haseki Hürrem Sultan'dan Polonya Kralı'na mektup.

Ancak burada şu noktaya da işaret etmenin faydalı olduğu kanaatını beslemekteyiz. Sayın Mehmet Kavala tarafından Sayın Nigâr Anafarta'ya hazırlatılan bir eserde⁶² Kırım Hanı Mehmet Giray Han'ın Kanuni Sultan Süleyman'a yolladığı 1521 tarihli bir mektuptan söz edilmektedir. Kırım Hanı'nın bu yazısında, "Engürüs Seferine niyet edildiğinden kendisinin de Leh Kralı üzerine yürümesinin emrolduğuna dair hükmü şerifin alındığı, kendisinin ve çocuklarının Padişahın sadık köleleri oldukları, fakat evvelce Leh Kırılının kendisine elçi yolladığı ve aralarında anlaşma yaparak memleketlerine saldırmamak şartıyla her yıl onbeşbin filori cizye vermeği taahhüt ettiği, esasen Kırım'da Kazaklar ve Moğollarla uğraşmakta oldukları, eğer Lehistan'a hücum ederlerse hem Lehlilerin vadettikleri vergiyi ödemeyecekleri, hem de düşmanlıklarına fırsat verileceği bildirilmekte ve bu sebeplerden seferden affolunması rica olunmaktadır"⁶³.

Bu mektuptan anlaşıldığına göre Kanuni 1521 de Macaristan üzerine yönelttiği 1 inci seferi hümayun sırasında Polonya'ya da Kırım Hanı Mehmet Giray Hanı saldırtmak istemiş; ancak Han'ın ikazı üzerine bu tasarısından vazgeçmiştir. Yılmaz Öztuna Hürrem Sultan'ın Kanuni'nin tahta çıkmasından 2 ay sonra Cihan Hükümdarına takdim edildiğini yazmaktadır⁶⁴. Kanuni ise ilk seferi hümayununu tahta çıktıktan 8 ay sonra tertiplediğine göre⁶⁵ bu tarihlerde henüz Hürrem'in etkisi altında bulunmamakta ve Lehistan'a karşı dostluk politikası gütmemekte idi. Ancak daha sonra bir taraf-tan iki devletin de çıkarları, öte yandan Hürrem'in oynadığı yapıcı roller Kanuni devrinde Türkiye - Polonya münasebetlerinin mükemmel denilecek bir seviyede geçmesine zemin hazırlamıştır.

Her ne kadar, Kanuni döneminin sonlarına doğru iki devlet arasındaki ilişkiler, Leh Kırılının Eflak ve Buğdan'daki karışıklıkları körüklemesi şüphesinden dolayı biraz gerginleşmişse de, 1564 de İstanbul'a gelen Polonya Elçisi bahis konusu bölgelerdeki olaylarla kendi ülkesinin hiç bir ilgisi bulunmadığı hususunda Osmanlı Hükümdarına teminat verdi ve hadise de bu şekilde kapanmış oldu.

⁶² Osmanlı İmparatorluğu ile Lehistan (Polonya) arasındaki münasebetlerle ilgili tarihi belgeler - İstanbul

⁶³ Topkapı Sarayı Arşivi No. E. 1308/1

⁶⁴ T. Yılmaz Öztuna, A.g.e. C. 6 S. 182

⁶⁵ T. Yılmaz Öztuna, A.g.e. C. 5 S. 147

Varşova'da AGAD (Archivum Glowne AKT Dawnych) kuruluşlarında Cihan Hükümdarı Kanuni'nin Polonya Kırallarına yazdığı mektupların orijinallerinde Osmanlı İmparatorunun muhataplarına karşı kullandığı ünvanlar, iki devlet arasındaki ilişkilere göre ayrı ayrı ifadelerini bulmaktadır. Örnek olarak bu fermanlardan dördünü aşağıda zikredeceğiz:

a) 1 Muharrem 932 (18 Ekim 1525) tarihli namenin başlangıç bölümü şöyledir:

“Ben ki Sultanusselatin ve bürhanülhavakin, tac bahş-i hüsrevan-ı ruy-ı zemin Zıllullah filarzeyn Akdenizin ve Karadenizin ve Rumelinin ve Anadolunun ve Karaman'ın ve Rum'un ve Vilayet-i Zulkadriye'nin ve Diyarbekir'in ve Kürdistan'ın ve Azerbeycan'ın ve Acem'in ve Şam'ın ve Haleb'in ve Mısır'ın Mekke'nin ve Medine'nin ve Kudüs'ün ve külliye Diyar-ı Arabın ve Yemen'in ve dahi nice memleketlerin ki âba-ı kiram ve ecdad-ı ızamım enarellahu berahinuhum kuvveti kahireleriyle feth ettikleri ve cenabı celatlemeabım dahi tig-i ateşbar ve şemşir-i zafernigarım ile fetheyledüğüm nice diyarın Sultanı ve Padişahı Sultan Bayezid Han oğlu Sultan Selim Han oğlu Sultan Süleyman Şah'ım *sen ki Leh vilâyetinin kralı Singsmund'sun.... Şöyle malum ola ki.....*”⁶⁶ (Belge No. 1)

b) Cemaziyelevvel 934 (12 - 21 Şubat 1528) tarihli mektubun hitap cümlesi ise şöyledir:

“Sen ki Leh memleketinin Kralı Sigmund'sun *ol vech üzre amel oluna şöyle bilesün*”⁶⁷ (Belge No. 2)

c) 2/10 Cemaziyelevvel 940 (28 Kasım 7 Aralık 1533) tarihli mektupta ise Kanuni, kendi ünvanlarını saydıktan sonra muhatabına biraz daha hürmetkâr bir şekilde hitab eder:

“Ben ki..... Sultanı ve Padişahı Sultan Selim Şah Han oğlu Sultan Süleyman Şah'ım sen ki Leh'in ve ona tabi memleketlerin Kralı iftihar-ı mülük-ül - millet-ül - mesihkiye muhtar-ı kübera-ül - taifet-ül ıseviyye Sigmund'sun”⁶⁸.

d) Zigmund August'a yazılan 16 sefer 957 (6 mart 1550) tarihli mektupta ise Kanuni Leh hükümdarına biraz daha itibar göstermektedir:

⁶⁶ AGAD - Varşova - Türk Belgeleri No. 20/44

⁶⁷ AGAD - Varşova - Türk Belgeleri No. 22/49

⁶⁸ AGAD - Varşova - Türk Belgeleri No. 38/84

“Ben ki. . . Sultan Süleyman Şah bin Sultan Selim Şah Han’ım, Sen ki Vilâyet-i Leh Kırallı İftihar-ı-l-ümera-ul-İzam-ıl-iseviyye muhtar-ul-kübera-ul-feham fi millet-il-mesihîyye muslih-i mesalihi cemahir-il-firkat-ul-nasraniyye sahib-i ezyal-ül-haşme vel-vekar sahib-i delayil-il mecd vel-iftihar Sigmund Kırall’sın”⁶⁹

Varşova’da adı geçen arşivlerde Kanuni Sultan Süleyman’ın Leh Kırallı Birinci Zigmund’a hitaben yazılmış 53 adet, Kırall Zigmund August’a ise 48 adet tuğralı fermanının orijinaleri mevcut bulunmaktadır⁷⁰.

Bundan başka Osmanlı Sadrazamları (İbrahim Paşa, Ayaz Paşa, Rüstem Paşa, Sokullu Mehmet Paşa) ile Sancak Beyleri de doğruca Leh Kırallarına mektuplar yollamışlardır. Bunların orijinaleri de AGAD’da (Varşova) da mevcuttur. Bugün için birer sanat eseri sayılabilecek bu tuğralı fermanlardan önemlilerinden bir kaçının fotokopisi ile Kanuni’nin kendi ünvanlarını sıralayan ve muhataplarına hitab ediş tarzını gösteren giriş kısımlarını ayrı bir etüd halinde yayınlamağı düşünmekteyiz.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MEKTUPLAR

Bu bölümde gerek Hürrem Sultan’ın gerek Mihrümah Sultanın, Polonya Kralı ihtiyar Zigmund’un ölümü üzerine yerine geçen ikinci Zigmund August’a yazdıkları taziye mektuplarının ve daha sonra, Kraldan aldıkları bir mektuba karşılık olarak Hasan Ağa isimli bir ulakla Varşova’ya yolladıkları namelerin fotokopilerini okuyucuların bilgisine sunmaktayız.

Mektupların asılları Varşova’da Archivum Głowne AKT Dawnych’de Türk belgeleri bölümünde mahfuz bulunmaktadır.

Belgelerin arkasında da gönderenlerin mühürleri yer almaktadır.

⁶⁹ AGAD - Varşova - Türk Belgeleri No. 121/235

⁷⁰ Aynı arşivde Sultan II. Beyazıd’ın Zigmund’a 2 adet, Yavuz’un ise sadece 3 mektubu vardır. Muhaberatın fazlalığı Kanunî ve Zigmund’lar devrinde, Osmanlı - Leh ilişkilerinin ne kadar hareketli olduğunu gösteren kuvvetli bir vesika mahiyetinde görülebilir.

HÜRREM SULTAN'IN POLONYA KIRALINA YOLLADIĞI MEKTUP

Kıral Hazretlerine şöyle marufu şerif ola ki pederiniz fevt ol-
duktan sonra Padişah olduğunuz istima olundu Mübarek olsun
Hazreti Hak alim allamdır ki şad ve handan olup kalbimize nur ve
gönlümüze sürur hasıl oldu Emir Allah-u tealanındır Nitmek gerek
elhükmü lillah ile âmil olasız ve bu da mektubu müveddet-berle işbu
bizum Hasan Agayı hâkipayı şerifinize irsal olundu Vusulü müyesser
oldukta eltafi mâlâ nihayenizden mercu ve mutazarrı'dır ki muma-
ileyh-i mezbûr-u bendenuz huzur-u şerifinizde her ne takrir ve tabir
ederse bu canipden bilinüp hüsnü itikad ile itimad buyurula Baki
ne demek lazımdır ki sizlere mahfi olmaya⁷¹.

Ez'af-ul - fakire

Haseki Sultan el hakire (Belge No. 3)

Mektubun arkasında bir de mühür mevcuttur. Bu mühürde
Mehr-i Mühr ki dâr-ı devlet
dünya ve din

Bani ra Kuned nakşi nekin

İbareleri okunmaktadır. (Belge No. 4)

MİHRÜMAH SULTAN'IN POLONYA KIRALINA YAZDIĞI MEKTUP

Kıral Hazretlerine malumu şerif ola ki atanuzun fevt haberi is-
tima olundu Emri takdirin innalillah ve inna ileyhi raciun ile âmil
olasız Padişahlığımız mübarek bād âmin birabbilibad istima ol-
dukda kalbimize behçet ve sürur hasıl oldu ve Paşa hazretlerinin
musahibi olan işbu rafii ruk'ai ubdiyyet bizüm Hasan Aga'yı mek-
tubu muhabbet berle hâki payı şerifinize irsal olundu Vusulü mü-
yesser oldukta eltâf-ı mâla nihayenizden mercu ve mutazarrı'dır
ki hâki payı şerifinize vardıkda eğlendirmeyüp beru canibe gön-

⁷¹ AGAD - Türk Belgeleri No. 110/218

dermesine himmet ve inayet oluna Baki همیشه ömr-ü devlet Kaim ve daim bad Birabbilibad ⁷².

Ez'af-ul-fakire

Hanım Sultan el hakire (Belge No. 5)

Mektubun arkasındaki mühürde

Şud nekin mühr be-nam-ı hanı

Tu ya rab bebahş kam-ı hanı

ibareleri okunmaktadır. (Belge No. 6)

HÜRREM SULTAN'IN KIRAL'A YAZDIĞI CEVABÎ MEKTUP

Allah Kırал Hazretlerinin ömrünü ziyade eylesün ve bir gününü bin eylesün Maruza-i fakire budur ki muhabbetnameniz gelüp vusul buldukda şol kadar şad ve handan olup haz ettim ki kabili tabir değildir Mazmunu münifinde sıhhat ve selâmetiniz ayan ve bu muhibbei muhlisinize olan iştıyak-ı muhabbetiniz ve Padişahı âlempenah hazretlerine olan müveddetiniz beyan olunmuş ki kabili tabir değildir Müstedamı ömr olup همیشه dilnüvaz olmaktan hâli olmayasız ve mektubu şerifinizde olan muhabbetleri ve Hasan kulum takrir ettiğü dostlukları cana minnet bilüp Padişah Hazretlerine arz ettikten sonra Padişah-ı âlempenah Hazretleri şol kader hazzetmiş ki kabili tabir değildir Etmiş ki koca kırал bizim ile iki kardeş gibi idi İnşallahurrahman bu kırал ile Ata ile oğul gibi olalım demiş ve bu sürurdan hükmü şerif emr edüb kulum Hasan'ı hâki payı şerifinize irsal eyledi ve Kırал Hazretleri malumu şerif ola ki Padişah yanında her ne husus için ki sizlerden fikr olunursa (ğ)un olkadar sizleri hayrile zikretmeği cana minnet bilürüz Bu dostluğa binaen mektubu muhabbet tehi dest olmamağ için iki çift don ve gönlek uçkuru ile ve altı dane destimal ve bir dane el yüz makraması gönderildi Bohçası ile mazur buyurasız Zira sizlere lâyıık esbab gönderilmedi İnşallahurrahman şimdengeru kasd ile işledelüm Baki همیشه ömr-ü devlet müstedam bad Birabbilibad ⁷³. (Belge No. 7)

Elfakire el-Hakire

Haseki Sultan

⁷² AGAD - Türk Belgeleri. No. 111/221

⁷³ AGAD - Türk Belgeleri. No. 110/219

MİHRÜMAH SULTAN'IN POLONYA KIRALINA
YAZDIĞI CEVABÎ MEKTUP

Allah-u teâla Kıral Hazretlerinin ömrünü ve devletini ziyade eylesün ve bir gününü bin eylesün Maruza-i fakire budur ki muhabbet ve müveddet nameniz vusul buldukda bî had hazzettik ki dille takrire ve kalem ile tahrire kabil değildir ve maznunu münifinde sıhhat ve selâmetiniz ayan ve bu muhibbe-i muhlisinize olan iştiyak-ü muhabbetiniz ve Padişah-ı âlempenah Hazretlerine olan müveddetiniz beyan olunmuş ki kabili tabir değildir Müstedam-ı ömr olup hemişe şad-u - handan olmaktan halî kalmayasuz Ve mektubu şerifinizde olan muhabbetleri ve anam Haseki Sultan kulu Hasan Bey takrir ettiği dostlukları cana minnet bilüp Padişah Hazretlerine Zevcim Rüstem Paşa Yessirullah Ma Yeşa Hazretlerine arzettikten sonra Padişah-ı Âlempenah Hazretleri şol kadar hazzetmiş ki kabili tabir değildir deyu zevcim Rüstem Paşa mektubunda böyle demiş ve Padişah Hazretlerinin telaffuzundan nakletmiş ki Elçisi gelüp şol kadar dostluk haberini arz etti ki vafsa kabil değildir ve Hasan Bey dahi dostluk ve muhabbet haberini nakletti Bildim ki Atası ile iki kardeş gibi idik oğlu dahi benim ile dost oldu Şimden geru Ata ile oğul gibi olalım demiş ve hâki payınıza mezkûr Hasan Bey ile emri şerif irsal olundu ve Kıral Hazretlerine arzihal budur ki Padişah yanında her ne husus vaki olsa ben dahi ve zevcim dahi minnet edüp sizleri her zamanda Padişah yanında hayr ile analar Bu dostluğa binaen iki don ve gönlek uçkur ile ve altı dane destimal ve bir dane el yüz makraması gönderildi Bohçası ile mazur buyurasız Eğer çi kim Sultanıma dahi lâyıq değilse Baki hemişe ömrü devlet müstedam bad Birabbilibad⁷⁴. (Belge No. 8)

Elfakire Elhakire
Hanım Sultan

Mektuplarda kullanılan tabirler, özellikle 3 ve 4 numarada sayılan iç çamaşır hediyeleri ve bilhassa 1 numarada ulak Hasan Aga'ya verilen özel habercilik görevi dikkati çekmektedir. Her ne kadar T. Yılmaz Öztuna, Hürrem Sultan'ın Lehistan Kıralına "Kardeşim" diye hitap eden mektuplar yolladığından bahsetmekte ise

⁷⁴ AGAD - Türk Belgeleri. No. 111/222

de⁷⁵ araştırmalarımızda Polonya Arřivlerinde bu çeşit belgelere rastlayamadığımızı burada belirtmek isteriz. Elimizdeki vesikalarda gerek Hürrem, gerek Mihrümah Sultanlar Polonya Hükümdarına (Kıral Hazretleri) diye hitap etmektedirler. İkinci Zigmund ile Hürrem Sultan arasındaki bu çeşit yazışmalarda kullanılan ifadeler Roxelan'ın, doğum yerinin o zaman bağlı bulunduğu Leh Devletine intisap suretiyle, kendisini Rus'dan ziyade Polonyalı telâkki ettiği ve iç siyaset entrikaları yanında Osmanlı dış politikasında, özellikle Cihan İmparatorluğu ile Polonya arasındaki ilişkilerde çok önemli ve tesirli bir rol oynadığı kanaatine bizi sevketmektedir.

⁷⁵ T. Yılmaz Öztuna A.G.c. C. 6 S. 182

